

**Міністерство освіти та науки України
Відділ освіти
Теребовлянської районної державної адміністрації
Районний методичний кабінет**

**Матеріали
з досвіду роботи вчителя
української мови і літератури
Теребовлянської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів №1
Твердун Наталії Степанівни**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДДІЛ ОСВІТИ
ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОЇ РАЙОННОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
РАЙОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ

**Згубний вплив грошей на персонажів
комедії Івана Карпенка-Карого**

“СТО ТИСЯЧ”

(урок – психологічне дослідження)

**Конспект уроку
з української літератури
в 8 класі
вчитель Твердун Н.С.**

Тема: Згубний вплив грошей на персонажів комедії.

Мета: Допомогти учням зрозуміти суть образу Калитки, формувати навички літературного аналізу, виховувати бажання до навчання, сприйняття таких людських рис, як: обмеженість, жорстокість, невігластво і т.п. Сформувати в учнів правильне ставлення до грошей. Навчити їх відрізняти добро від зла.

Тип уроку: Урок - психологічне дослідження.

Обладнання: 1. Фото І.Карпенка – Карого в ролі Калитки.

2. Фото братів Тобілевичів.

3. Фото П. Сакса ганського в ролі Бонавентури.

4. Таблиця №1 “Види комічного”

5. Таблиця №2 “Дійові особи”

6. Таблиця №3 “Вплив грошей на персонажів комедії

І.Карпенка-Карого “Сто тисяч”.

Література:

1. Задорожна С., Бернадська Н. Українська література (запитання і відповіді). – К.: Феміна, 1996.
2. Карпенко – Карий І. Драматичні твори. К.: Наукова думка, 1989.
3. Кисіль О.Г. Український театр. – К.: Мистецтво, 1968.
4. Кислий Ф.С., Дубина М.І. та інші. Українська література (Посібник для старшокласників і абітурієнтів). – К.: Либідь, 1996.
5. Корифеї українського театру/Упорядник Волошина І.О. – К.: Мистецтво, 1982.

Хід уроку.

1. Організаційний момент Вчитель вивішує на дошці таблиці і фото корифеїв українського театру.

2. Вступ.

Учитель пояснює учням, що таке комізм, розповідає про види комічного (гумор, сатира, сарказм, інвектива, трагікомедія...) і вказує, що цей прийом автор використовує для викриття вад людського характеру, для того, щоб учні вчилися на чужих помилках і не повторювали їх.

Сміх страчує відсталі явища життя. Людство завжди сміялось над всім дріб'язковим, злим, негідним. Комедія сильна сміхом. П'єса, в якій нема викриття, веселого або гнівного сміху, не може вважатися комедією.

Сатира, живий гумор-зброя комедії. Сміх не милосердний до всього, що заслуговує викриття. У ньому закладена велика сила, яка заставляє будь-яку людину оглянутись на себе, на свої вчинки. Звичайної насмішки, говорив Гоголь, "боїться навіть той, хто вже нічого на світі не боїться".

В реалістичній комедії сміх – суддя, веселий, але суворий викривач. Комедія виставляє на загальний огляд недоліки людей, піддаючи їх сатиричній насмішці, спостережливого і гострого розуму автора.

Комедія існує здавна. "Батько комедії" – Арістофен знав велику силу сміху, використовуючи його в своїх сатиричних комедіях – памфлетах. Алавт, Лопе де Вега, Шекспір, Мольєр, Гальдоні, створюючи життєві образи, розвивали і збагачували комедію.

XIX століття в українській класичній літературі відзначене небувалим розквітом сатиричної викривальної комедії. Комедія сміливо наносила безжальні удари по самій системі сучасного суспільства. Сміючись разом з великими сатириками люди-глядачі осуджували ненависні їм порядки, які панували в суспільстві.

Вони бачили в комедії жанр, який відображає життя у всій його різноманітності, і вважали, що комедія, зберігаючи свої, тільки їй притаманні риси, може включати також елементи трагічного і драматичного.

Комедія – це така п'єса, де головними героями є персонажі, які викликають не тільки обурення або ненависть, але повний осудження та іронії сміх. Він виникає в справжній комедії із самої суті образів і комічної ситуації. Він виникає в тому випадку, якщо автор показуючи смішні вчинки і безкорисні клопоти дійових осіб, осудить вульгарність в найбільш життєвому, типовому і суттєвому прояві. І цей осуд викличе у читачів і глядачів сміх, який заснований на розумінні безкорисної і комічної суті явища чи дійові особи п'єси.

Від того, що сміємось над Калиткою та Бонавентурою, чи менше ми їх зневажаємо? Невже наш сміх мішає зрозуміти всю дріб'язковість і соціальну суть цих комічних фігур? Сміючись над ними, ми тим самим показуємо певне відношення до них, вони залишаються у нас в пам'яті в усій своїй непривабливості, але власне смішними, непривабливими типами. Щоб

Освітні системи в будь-якій країні світу повинні сприяти реалізації основних завдань соціально-економічного та культурного розвитку суспільства. Незадоволення багатьох країн результатами системи шкільної освіти сьогодні призвело до необхідності її реформування. Для цього важливо було розробити стратегічний напрям розвитку загальної середньої освіти на перспективу. Визначення стратегічного напрямку розвитку світових освітніх систем хвилює практично все світове суспільство. Головною є проблема визначення пріоритетів освіти та її реформування. На запитання: «Чого ви очікуєте від школи?» роботодавці, бізнесмени, політичні діячі, керівники шкіл та вчителі відповідають: «Треба виховувати дитину, яка вміє спочатку самостійно вчитись, а потім самостійно та творчо працювати і жити». В школі учень повинен навчатися, в першу чергу, самостійно формувати мету та шляхи її досягнення. Цього досягти значно важче, ніж навчити читати, писати та лічити.

Результати численних вітчизняних досліджень свідчать про те, що школярі погано володіють методологічними та економічними знаннями. Більш високий рівень знань вони виявляють, оволодіваючи фактологічним матеріалом, уміють відтворювати знання та застосовувати їх у знайомій ситуації. Нетрадиційна постановка питання значно знижує результативність відповідей учнів. Щодо вміння інтегрувати ці знання та застосовувати їх для одержання нових знань і з'ясування явищ, які відбуваються у навколишньому світі, то тут результати наших школярів були значно нижчими.

Щоб мати можливість знайти своє місце в житті, учень сучасної школи повинен володіти певними якостями:

- гнучко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях;
- самостійно та критично мислити;
- уміти бачити та формувати проблему (в особистому та професійному плані), знаходити шляхи раціонального її вирішення;
- усвідомлювати, де і яким чином здобуті знання можуть бути використані в оточуючій його дійсності;
- бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити;
- грамотно працювати з інформацією (вміти збирати потрібні факти, аналізувати їх, висувати гіпотези вирішення проблем, робити необхідні узагальнення, зіставлення з аналогічними або альтернативними варіантами розв'язання, встановлювати статистичні закономірності, робити аргументовані висновки, використовувати їх для вирішення нових проблем);
- бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати в колективі, у різних галузях, різних ситуаціях, легко запобігати та вміти виходити з будь-яких конфліктних ситуацій;
- вміти самостійно працювати над розвитком особистої моральності, інтелекту, культурного рівня.

У рекомендаціях багатьох наукових досліджень ми знаходимо схожі висновки:

- посилення практичного напрямку змісту шкільних курсів природничо-наукового циклу;
- вивчення явищ, процесів, об'єктів, що оточують учнів у їх повсякденному житті;
- піднесення акцентів на інтелектуальний розвиток учнів за рахунок зменшення частки репродуктивної діяльності;
- урахування знань, які дістають учні поза школою з різних джерел.

Таким чином, головний стратегічний напрям розвитку світової та вітчизняної системи освіти лежить в площині вирішення проблем розвитку особистості учня та вчителя, технологізації цього процесу.

В умовах цієї парадигми освіти вчитель найчастіше виступає в ролі організатора всіх видів діяльності учня як компетентний консультант і помічник. Його професійні вміння повинні бути спрямовані не просто на контроль знань та умінь значно складніше, ніж традиційна освіта.

У чому ж суть технологічності? Як зробити навчальний процес педагогічно керованим?

Гуманізація освіти, її орієнтація на розвиток особистісного потенціалу учня, запобігання безвиході її розвитку змусили школу перейти на технологічний етап розвитку. При цьому процес навчання повинен бути психологічно і валеологічно обгрунтований та інструментований.

Проблема сьогодні полягає в тому, щоб надати вчителю методологію вибору та механізм реалізації відібраного вченими змісту освіти в реальному навчальному процесі як з урахуванням інтересів та здібностей учнів, так і його особистої творчої індивідуальності. Окремі форми і методи навчання повинні поступитися цілісним педагогічним технологіям загалом і технології навчання – зокрема.

Серед недоліків сучасної освіти наведемо такі:

1. Середня тривалість навчального дня учнів 9 – 11 класів сягає 14 – 16 годин.
2. Тільки 10% учнів можна вважати відносно здоровими, кожній третій має психологічні та нервові відхилення (за даними професора С.Р.Вершлювського).
3. Провідним мотивом навчальної діяльності у 70% учнів є страх отримати погану оцінку, не скласти залік, виявити себе нездібним в очах товаришів, страх перед батьками, вчителями тощо.
4. Пізнавальний мотив та мотив самореалізації особистості відзначається тільки у 4% учнів.

Криза освіти пов'язана з неможливістю повноцінного засвоєння учнем обсягу інформації, який весь час зростає, світ розірваний в уяві учня на окремі закони, факти, концепції, цілісної картини при такому навчанні скласти не можна. Цінності змісту освіти видаються відірваними від системи життєвих цінностей та настанов учня. Він зобов'язаний вивчати та вважати важливим те, що він сам важливим для себе не визнає, а це, в свою чергу, не дозволяє учневі повноцінно сприймати та засвоювати матеріал. Цей внутрішній конфлікт виливається у невмотивовані протести, бунти, які і сам учень не завжди може пояснити. Ще гірше, якщо конфлікт заганяється всередину стає причиною численних неврозів та захворювань.

Сьогодні в педагогічній науці і практиці є дві цілком різні стратегії, в рамках яких існують системи освіти, - стратегія формування та стратегія розвитку. Стратегія формування – педагогічне втручання ззовні у внутрішній світ дитини, нав'язування

дитині вироблених суспільством способів діяльності, оцінок. Стратегія розвитку – розвиток особистісного потенціалу учня, його самоактуалізація.

Таким чином, вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем.

Тому вся увага була зосереджена на видозміні уроку як форми навчання. Так з'явилися "нестандартні уроки".

Розробка нестандартних уроків відбувалася у двох напрямках: поєднання різних форм навчання (урок-диспут, урок-лекція, урок-семинар) і власне нестандартні уроки.

На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, нестандартний урок найбільш повно враховує вікові особливості, інтереси, нахили, здібності кожного учня. У ньому поєдналися елементи традиційних уроків - сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення - але у незвичайних формах.

Саме такі уроки містять в собі елементи майбутніх технологій, які при групуванні їх у певну систему, що ґрунтується на глибокому знанні потреб, інтересів та здібностей учнів, можуть стати дійсно інноваційними.

Найбільш поширені такі форми нестандартних уроків:

1. Інтегрований урок. Як правило, такий урок проводять два вчителі. Вони спільно здійснюють актуалізацію знань за двома напрямками опитування (якщо це потрібно), виклад нового матеріалу тощо. Найчастіше поєднуються такі предмети, як історія-географія, історія-література, історія-іноземна мова.

2. Дослідницький урок та лабораторно-практичні роботи. Їхня мета полягає в одержанні навчальної інформації з першоджерел. Ці уроки розвивають спеціальні вміння і навички, стимулюють пізнавальну активність та самостійність. Учні вчаться працювати з історичними документами, підручниками, періодичною пресою.

3. Рольова гра. Вона вимагає від учнів прийняття конкретних рішень у проблемній ситуації в межах ролі. Кожна гра має чітко розроблений сценарій, головну частину якого необхідно допрацювати учням. Отже, пошук вирішення проблеми залишається за школярами.

4. Театральна (театралізована) вистава. На відміну від рольової гри, вистава передбачає більш чіткий сценарій, який регламентує діяльність учнів безпосередньо на уроці і збільшує їхню самостійність під час підготовки сценарію. Театралізовані вистави спрямовані на те, щоб викликати інтерес до навчання. Вони опираються на образ не мислення, фантазію, уяву учнів.

Отже, яким чином можна використовувати існуючі технології або їхні елементи у власній педагогічній практиці? Передусім нагадаймо, що ефективною може бути лише інноваційна технологія, тобто та, яка ґрунтується на потребах та інтересах учнів. А для цього:

1. Спробуйте дізнатися про своїх учнів якнайбільше: що їм подобається, а що ні у викладанні теорії? Що значить для них бути "цікавим"? Які види діяльності їм більше до вподоби? Чи відчувають вони себе на уроці розкутими? Чи є в них здібності, про які ви ще не знаєте?

2. Спробуйте змінити стиль викладання. Частіше звертайтеся до учнів з пропозицією і заохоченням: "Добре, що ти це зробиш." "Спробуй, подумай, чи буде тобі цікаво?". "Ти добре вмієш це робити". І відмовтесь від нарікань.

3. Зверніть увагу на те, як викладають ваші колеги, які прийоми і методи застосовують, яким формам навчання надають перевагу.

4. Поділіться з учнями своїми міркуваннями. Зверніть увагу на їхню інформацію - це підкаже, як вам діяти.

5. Пам'ятайте, що діти дуже чутливі до брехні та несправедливості.

6. Аналізуйте свої дії. Спробуйте систематизувати знахідки. Зіставте їх із досвідом інших. Зважте, може, це - елемент нової технології.

Інтегровані уроки

Інтегровані уроки дозволяють глибше опанувати тему, яку вивчаємо. На такому уроці кожен учитель-предметник намагається подати суть того, що вивчається, зі своєї, специфічної для кожного предмета точки зору. Не останню роль відіграє й оригінальність самої форми проведення уроків. Учні відразу ж зацікавлені присутністю кількох учителів на уроці. Дитяча психологія краще сприймає короткотривале повідомлення, відмінні за формою викладу та джерелом подачі. Особливістю спілкування з дітьми кожного окремого вчителя перетворює урок на евристичну бесіду з глибоким та детальним поясненням незрозумілих понять.

Інтегровані уроки за змістом поділяються на три категорії:

а) вступні - до вивчення певного розділу;

б) вивчення нового матеріалу;

в) підсумкові.

На вступних уроках учням в описовій формі подається загальна картина тих явищ, які будуть вивчатися. Цей урок спарений. На ньому працюють кілька вчителів. Наприклад, учитель географії характеризує географічне положення, природні компоненти. Вчитель історії - зародження держави, за

няття людей. Вчитель малювання - історичні джерела: картини, архітектурні пам'ятки. Дається загальна картина, ставляться проблемні питання, основні запитання до цілої теми. Це збуджує інтерес учнів. Набуті спільно знання застосовуються на практиці.

Після вивчення певного розділу або теми, коли учні мають ґрунтовні знання даного матеріалу, проводяться підсумкові інтегровані уроки. На них, використовуючи вже відоме учням, пояснюється велика кількість нових фактів, різноманітних процесів, розкриваються перспективи одержання знань з даного розділу.

З особливо великою віддачею проходять уроки в кабінетах, де створені максимальні умови для засвоєння нового матеріалу. Це кабінети біології, фізики, математики, музики. Наявність різноманітних макетів, унаочнює, інструментів, яких немає в кабінеті історії, допоможе учням краще сприйняти та зрозуміти навчальний матеріал.

Серед різних форм проведення інтегрованих уроків найбільш зручною є бесіда. Вона може відбуватися між учителями, які

Послухайте, добрі люди,
Браття мої милі,
Яка біда страшна сталась
В місті Чорнобилі.

Лиха слава про Чорнобиль
Усім світом лине,
А тим часом на Поліссі
Люд український гине.

Вийшов з ладу, вийшов з ладу,
Вийшов блок четвертий.
І розкрив він страшну пащу,
Щоби людей жерти.

А тим часом комуністи
Із людей глузують,
І діточок на парад
З прапорами шикують.

Послухайте, мої браття,
Послухайте нині,
Стогне земля смертоносна,
Стогне на Україні.

Чорнобиль, Чорнобиль
Це неньки України біль,
Ятрить землю болюча рана,
Тривожить серце їй.

ПІСНЯ ПРО ПАЦИФІКАЦІЮ 1930 р.

Пацифікація – каральні акції польський військ та поліції в Західній Україні та Західній Білорусії, наймасштабніша з яких була проведена в Галичині восени 1930 р.; супроводжувалася обшуками, арештами, погромами громадських установ, побиттям селян; призвела до подальшого загострення українсько-польських взаємин.

***

А в трицятім році, як поляки били, } 2 р.
Хлопці утікали, бо їм життя миле.

Хлопці утікали горами, лісами, } 2 р.
А за ними гнали чорними конями.

А однії гнали, другі ся вертали, } 2 р.
Прийшли до читальні – замки поламали.

Замки поламали, стали вікна бити, } 2 р.
Голова читальні не знав, що робити.

Не знав, що робити, не знав, що ділати, } 2 р.
Як той чорний ворон, почав утікати.

Били вони, били через дві неділі, } 2 р.
Українські хлопці по лісах сиділи.

На Чесного Хреста дзвони задзвонили, } 2 р.
Українські хлопці овес молотили.

А одні ціпами, другі машинами, } 2 р.
А треті шапками коні пуцували.

А діти малиї почали плакати, } 2 р.
Що будем робити, як повалять хату.

Хатів не валили, а п'єци побили, } 2 р.
Де ж будем сиділи, що ж будем робили.

Україна стане, Україна буде, } 2 р.
А тобі, поляче, Господь не забуде.

Україна стане, Польска “підє спати”, } 2 р.
Українські хлопці будуть пам'ятати.

ПІСНЯ ПРО ВАСИЛЯ БІЛАСА
ТА ДМИТРА ДАНИЛИШИНА

***

Чи ви чули, браття, сестри,
Такою новину,
Як там били, катували } 2 р.
Братів за Вкраїну?

Як їх били, катували
Три дні і три ночі,
Аж почули біль великий } 2 р.
Тарасові очі.

Ой надійшла рідна сестра
І стала питати:
– Ой за що вас, мої браття, } 2 р.
Будуть катувати?

– Ой за то нас, рідна сестро,
Будуть катувати,
За Вкраїну, за свій нарід } 2 р.
Мусимо вмирати.

Сидить чайка на могилі
Сидить та й сумує,
Що на нашій Україні } 2 р.
Ворог бенкетує.

Ой чому ж ти зажурилась,
Українська воле?
Ой чому ж ти почорніла, } 2 р.
Українська доле?

Почорніла я від кулів,
Мене скрізь порили,
Стрілецькими козаками } 2 р.
Всю землю покрили.

ПІСНЯ ПРО ГОЛОДОМОР

***

Тяжко жити в Україні
В тридцять третім році,
Люди гинуть скрізь по селах, } 2 р.
Скрізь, на кожному кроці.